

Monen kerroksen nuoria

3.10.2022 / Kirjoittaja [Niina Meriläinen](#), [Matti Rautiainen](#) ja [Mikko Hiljanen](#) / [Artikkelit](#) / [koulutus, nuoret](#) / 6 minuutiksi luettavaa

Toisen asteen koulutuksen oppilaista puhuttaessa media puhuu useimmiten lukiolaisista, kun taas ammattiin opiskeleviin ja TUV-koulutuksen opiskelijoihin valokeila kohdistuu harvoin. Tämä kertoo yhteiskunnan pitkään jatkuneesta vallankäytöstä, jossa lukiolaisia nostetaan esille ja ammattikoululaiset jätetään ulkopuolelle.

Ammattikoululaisten kanssa tehdyssä, yhä jatkuvassa kansatutkimuksessa on huomattu, että ammattikoululaisten opiskelua, vaikuttamista, osallisuutta, elämää ja identiteettejä käsitellään suomalaisessa yhteiskunnassa [toiseutettujen kehysten kautta](#). Toiseuttaminen, eli sen korostaminen, että toiset ovat erilaisia kuin me, toimii [vallankäytön välineenä julkisissa ja poliittisissa keskusteluissa](#) sekä [päätöksenteossa](#).

Tutkimusten mukaan nuoret ammattikoululaiset kokevat, että yhteiskunta ja tiedotusvälineet sekä toimittajat eivät välitä ammattikoululaisista, koska he ovat ammattikoululaisia. Nuoret toteavat, että heidän mukaansa ammattikoululaisia pidetään tyhminä ja osaamattomina sekä esimerkiksi näkymättöminä ilmasto- ihmisoikeus- ja paikallisina vaikuttajina. Tämä ei luonnollisesti ole totta – he vaikuttavat ja osallistuvat mitä suurimmassa määrin ja eri tavoin.

Tutkija **Niina Meriläisen** tutkimuksissa nuoret kertovat muun muassa olevansa aktiivia uskonnollisissa yhteisöissä, keskusteluissa ja arkisissa toimissa kavereiden kanssa, eläinoikeusteemojen kautta, transnuorten, naisten ja vähemmistöjen oikeuksiin sekä ilmastonmuutokseen liittyvissä kampanjoissa. Myös koko Suomen asuttaminen, bensiinin hinta ja lihan tuotannon eettisyys sekä Ukrainan sodan vaikutukset ovat olleet viime aikoina nuorten mielissä. Aktiivisuus myös pelottaa, koska pelkona on henkinen ja fyysinen häirintä, väkivalta ja kiusaaminen.

Yksilölliset koulutuspolut

Tässä artikkelissa avaamme sitä, miten erilaisessa asemassa ammattikoulutuksen ja lukiokoulutuksen nuoret ovat toisen asteen koulutuspolkuja katsoessa. Myös ammattikoulutukseen valmentava TUVA-koulutus on osa toisen asteen koulutusta. TUVA-koulutuksen tavoitteena on se, että nuori saavuttaa opiskeluvalmiudet, joiden avulla opiskelija voi hakeutua lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen ja suoriutua näistä opinnoista.

Koulutus ovat yksilöllistä ja vastaa nuoren tarpeita. Silti yhteiskunta tuottaa näistä nuorista näkymättömiä, kuten osa Meriläisen tutkimuksessa mukana olevista nuorista kanssatutkijoista [kertoi](#).

Meriläisen johtamassa, monivuotisessa ja monitieteellisessä tutkimuksessa on kanssatutkijoina ammattikoululaisia ja TUVA-koulutukseen osallistuvia eri puolilta Suomea.

TUVA-nuoriin verrattuna lukiossa opiskelu näyttäytyy nuoruuden normina: mediassa esiin pääsevät nuoret ovat suurelta osin lukiolaisia, joilta odotetaan kasvamista kansakunnan johtorooliin, mutta jotka samanaikaisesti uupuvat opiskelutaakan alle, kuten [vuoden 2022 Lukiolaisbarometrista ilmenee](#).

Ammattikoululaiset kokevat, että aikuiset uskovat heidän olevan vähemmän älykkäitä kuin lukiolaisten.

Stereotypiat eri toisen asteen alojen opiskelijoista ovat edelleen vahvat, mikä ilmenee Meriläisen meneillään olevasta tutkimuksesta. Näitä stereotypioita myös nuoret ammattikoululaiset ovat nostaneet esiin jo tehdyssä [kanssatutkimuksessa](#). Tällaisia stereotypioita ovat muun muassa se, että aikuiset toiseuttavat ammattikoululaisia heidän valitsemansa opintopolun, opiskelupaikkakunnan, ja ulkonäön takia – ja että ammattikoulutus on vähempiarvoista kuin lukiokoulutus.

Nuorten mielestä aikuiset yhdistävät nämä negatiiviset piirteet ja kehystävät näin nuoren toiseksi. Lisäksi ammattikoululaiset kokevat, että aikuiset uskovat heidän olevan vähemmän älykkäitä kuin lukiolaisten. Heidän mukaansa aikuiset ajattelevat, etteivät vaikuttamisen eri muodot kiinnosta ammattikoululaisia, vaikka nuoret ammattikoululaiset ovat aktiivisia monin eri tavoin. Heidän aktiivisuutensa näkyy muun muassa kulutusvalinnoissa, adresseissa, mielenosoituksiin osallistumisessa, some-vaikuttamisessa sekä oman käytöksen kautta esimerkin näyttämällä.

Nuorten ammattikoululaisten kanssatutkijoiden ääniä on välittynyt myös Meriläisen yhteiskuntatieteellistä tutkimusta yleistajuistavien [Alusta.fi -verkojulkaisun](#) artikkelien kautta. Tämä on toki nähty myös siinä, kuinka eri organisaatiot tarjoavat vaikuttamisen ja osallistumisen

kampanjoita yläkoululaisille ja lukiolaisille jättäen samalla ammattikoululaiset pois yleissivistävistä hankkeista, kuten Meriläisen tutkimuksessa on havaittu usean vuoden ajan.

Levenevä kuilu

Etenkin nuoret ammattikoululaiset ovat tietoisia heihin kohdistuvista kuvauksista. Nuoret kertovat, että nämä kuvaukset luovat oletuksia ja mielikuvia monen eri kerroksen nuorista.

Kaikkienensa lukiolaisia pidetään teoreettisesti orientoituneina opiskelijoina, joista tulee yliopistokoulutuksen jälkeen asiantuntijoita yhteiskunnan tai yrityselämän vastuullisiin tehtäviin. Ammatilliseen koulutukseen taas ajatellaan suuntautuvan käytännöllisiä kädentaitajia, jotka toimivat suorittavissa tehtävissä, eivätkä tarvitse suurta palkkaa tai yhteiskunnallista näkyvyyttä. Duunari-identiteetti tulee kuin pakotettuna.

Viime vuosina tehdyt koulutuspoliittiset linjaukset ovat vahvistaneet tätä jakoa. Toisella asteella oli pitkään vahva yleissivistävä tarkoituksensa alaan katsomatta, mutta ammatillisessa koulutuksessa painopistettä on siirretty entistä enemmän työelämässä tapahtuvaan koulutukseen.

Koulutuksessa tehtäviä yksilöllisiä valintoja vahvistavat työelämän vaatimukset, jossa tarvitaan ammattiosaajia ja akateemisia asiantuntijoita. Mutta kun koulutus kapeutuu näiden ympärille, myös osaaminen ja maailmankuvat kapenevat.

Lukiokoulutuksessaakin työelämäyhteistyö on esillä aiempaa enemmän, mutta tendenssi ei ole yhtä vahva kuin ammatillisen koulutuksen puolella. Sen sijaan valintakoeuudistuksen jälkeen lukio-opinnoissa on korostunut ylioppilastutkinnon arvosanojen merkitys jatko-opinnoille. Tästä välittyy levenevä kuilu lukion ja ammatillisen koulutuksen tulevaisuuden mielikuvien välillä.

Onkin otaksuttu, että uudistus on johtanut siihen, että lukiolaiset pyrkivät maksimoimaan hyödyt ja keskittyvät laajan yleissivistyksen hankkimisen sijaan siihen oppiaineeseen, josta saa eniten pisteitä tulevaisuuden opintopaikkaa silmällä pitäen. Siinä missä ammattikoulussa siis fokusoidutaan entistä enemmän käytännön työhön, lukio kehittyy entistä akateemisemmaksi.

Koulutuksessa tehtäviä yksilöllisiä valintoja vahvistavat työelämän vaatimukset, jossa tarvitaan ammattiosaajia ja akateemisia asiantuntijoita. Mutta kun koulutus kapeutuu näiden ympärille, myös osaaminen ja maailmankuvat kapenevat. Se näkyy erityisesti alueilla, joista yksilöä ei koulutuspolulla palkita ja teemoissa, jotka ovat nykyisen koulutuseetoksen sivupoluilla. Tällaisia ovat vaikkapa demokratian kehittäminen, ihmisoikeudet ja kansalaisyhteiskuntaan monin tavoin osallistuminen.

Pakotetut ja mahdollistavat identiteetit

Sillä, oletko ammattikoululainen vai lukiolainen, on valtava ero siinä, kuinka opiskelija kokee oman arvostuksensa, identiteettinsä ja mahdollisuutensa demokraattiseen osallistumiseen sekä vaikuttamiseen nyky-Suomessa. Valmentavissa TUVA-opinnoissa mukana olevat taas joutuvat tahtomattaan toiseutetuiksi – niiksi, joiden tulevaisuudesta ei kenelläkään tunnu olevan näkemystä, saati mielenkiintoa sitä kohtaan.

Teemme tutkimusta suomalaisten [eri lukiolaisten](#), [ammattikoululaisten](#) sekä [valmentavassa koulutuksessa olevien](#) nuorten kanssa monen vuoden ajan. Kokemustemme ja aiempien tutkimustemme perusteella voimme sanoa, että nuorille lukiolaisille sallitaan vapaammin moninaiset identiteetit ja haavekuvat, kun taas ammattikoululaisille pakotetaan toiseutettu, äänetön duunari-identiteetti.

Ammattikoululaiset ja valmentavissa opinnoissa mukana olevat nuoret osallistuvat ja vaikuttavat, mutta heidät kehystetään edelleen passiivisina työntekijöinä, jotka eivät ansaitse ääntä, tilaa, hyvää palkkaa tai työoloja.

Vaikka tutkimuksiimme osallistuvat ammattikoululaiset ja valmentavissa opinnoissa mukana olevat nuoret osallistuvat ja vaikuttavat, unelmoivat ja ovat moniulotteisia identiteettiensä valossa, julkisessa keskustelussa heidät kehystetään edelleen passiivisina työntekijöinä, jotka eivät ansaitse ääntä, tilaa, hyvää palkkaa tai työoloja.

Erityisesti valmentavassa koulutuksessa olevat nuoret ja heidän äänensä puuttuvat täysin julkisesta keskustelusta ja sanomalehtien sivuilta. Usein käy niin, että heistä, joista ei julkisessa keskustelussa puhuta, heitä ei myöskään ajatella.

Lukiolaisille suotu vapaampi identiteetti voi olla kultainen häkki, joka tarjoaa näennäisesti vapaampaa toimijuutta nuorille, mutta ylioppilaskirjoitukset ja niiden painoarvo kuristaa lukioajan ja nuoruuden itseisarvottomaksi välitilaksi matkalla korkeakouluopintoja ja työelämää. Puhumattakaan siitä, että kaikki lukiolaiset ympäri Suomen eivät mahdu eri medioiden ja päättäjien luomaan ideaaliin aktiivisesta nuoresta kansalaisesta ja lukiolaisesta.

Koulutuksen tuottama kahtiajako

Toiseutetut identiteetit näkyvät tiedotusvälineissä sekä moninaisesti päätöksenteon eri areenoilla. Ammattikoululaiset kantavat pakotettua identiteettiä ja tulevat näkyviksi vain silloin, kun heitä tarvitaan työvoimana eri aloilla.

Ammattikoululaiset ovat tahtomattaan tyypillisesti ikään kuin kasvoton työvoimaresurssi, kun taas lukiolaiset kehystetään tulevina korkeakoulutettuina, tietotalouden voimavarana ja muutoksen tekijöinä, oli sitten kyse poliitikkojen puheista tai eri medioista. Meriläisen tutkimuksissa nuoret ammattikoululaiset ja valmentavissa opinnoissa mukana olevat opiskelijat vastustavat tätä eriarvoistavaa todellisuutta ja kehitystä.

Toisen asteen opiskelijat ovat nuoria, joilla on unelmia, tulevaisuuden suunnitelmia ja halu elää niiden mukaista elämää. Nuo unelmat eivät ole tehon, yksilöllisyyden ja työn täyttämiä – oli kyse sitten lukiolaisesta tai ammattikoululaisesta. Nuoria ei tulisi arvioida massana ammatillisen tai korkeakoulutetun työvoiman kysynnän ja tarjonnan valossa.

Kansalaisten polarisoitumisesta eri leireihin jo nuorina ja heidän kansalaisuutensa identifioituminen yksilöllisiksi valinnoiksi saa aikaan yhä syveneviä ristiriitoja ja kamppailuja eri todellisuuksien välillä. Ammattikoululaiset halutaan yhä nähdä kasvottomina duunareina, lukiolaiset tulevaisuuden tekijöinä ja valmentavissa opinnoissa mukana olevat ovat näkymättömiä. Tämä paljastaa karusti sen, mikä on yhteiskuntamme suhde koulutukseen ja sen arvoihin.

Nuorten unelmat eivät ole tehon, yksilöllisyyden ja työn täyttämiä, eikä heitä tulisi arvioida massana ammatillisen tai korkeakoulutetun työvoiman kysynnän ja tarjonnan valossa.

Huolestuttavaa on se, että toisen asteen koulutusjärjestelmämme näyttää juurruttavan eriyttävän jaon yhä nuorempiin ihmisiin. Tällöin koulutus ei enää tasaakaan epätasa-arvoisia lähtöasetelmia niin kuin sen pitäisi, vaan vahvistaa niitä.

Koulutuksen tuottamaa kahtiajakoa ei korjata erillistuilla tai -ohjelmilla, vaan luomalla yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa. Koulutus ei ole pelkkä koulutus, vaan koko yhteiskuntamme peili.

Se, että koulutusleikkaukset ja eriävät näkemykset koulutuksesta nousevat vaalien lähestyessä jälleen esiin, kertoo paljon. Onko koulutuksen tarkoitus pitää yllä eri kerrosten nuoria, jotka aikuisena jatkavat eri todellisuuksien luomista ja toisintamista?

Niina Meriläinen työskentelee tutkijana ja [tutkimushankkeiden johtajana](#) Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa. Meriläisen tutkimuksen rahoittaa Helsingin Sanomain Säätiö (2021-2023) ja Koneen Säätiö (2023-2025).

Matti Rautiainen työskentelee vanhempana yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksella

Mikko Hiljanen työskentelee yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksella

